เสวนาวิชาการ ครั้งที่ 8

เสวนา

“ปฏิรูปสื่อ : ปฏิรูปความจริง”

เสวนาวิชาการ ครั้งที่ 8

“ปฏิรูปสื่อ : ปฏิรูปความจริง”

วันที่ 27 สิงหาคม พ.ศ. 2557 เวลา 09.30 - 12.30 น.

ณ ห้องประกอบ หุตะสิงห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์

บรรยายโดย

นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์

ผู้อำนวยการบริหารสถาบันอิศรา มูลนิธิพัฒนาสื่อมวลชนแห่งประเทศไทย

นายปรเมศร์ มินศิริ

กรรมการผู้จัดการบริษัท บัณฑิต เซ็นเตอร์ จำกัด ผู้บริหารเว็บไซต์ Kapook.com

นายธาม เชื่อสถาปนศิริ

นักวิชาการด้านสื่อ สถาบันวิชาการสื่อสาธารณะ (สวส.)

ศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวเปิดการเสวนาโดยสรุปว่า สื่อในปัจจุบันน่าจะมีปัญหาอยู่จริงในบางส่วน และการปฏิรูปสื่อนั้นเป็นเรื่องที่สมควรมีการพูดคุยกัน ถ้าหากเราให้ความสำคัญการปฏิรูปสื่อในช่วงนี้ การปฏิรูปสื่อจะเป็นหนึ่งในหัวข้อสำคัญของการปฏิรูปประเทศ ถ้าหากเราสามารถทำให้การปฏิรูปสื่อมีความคืบหน้าไปได้บ้าง โดยที่เรามีมาตรการ มีบทเรียนจากเหตุการณ์ที่ผ่านๆ มา ที่สามารถทำให้สื่อดีขึ้นได้ จะเป็นคุณูปการแก่สังคมไทยไม่น้อยก็มาก การปฏิรูปอย่างรอบด้านจะทำให้สังคมไทยก้าวไปข้างหน้า และทำให้สิ่งที่เราคาดหวังว่าในยุคชั่วคราวช่วงระยะเวลา 1 - 2 ปีนั้น จะเป็นช่วงที่เราสามารถปฏิรูปสิ่งต่างๆ ทั้งหลายให้เกิดขึ้นจริงได้ โดยเฉพาะการปฏิรูปให้เกิดความจริงในประเทศไทย

ดร.อริสรา กำธรเจริญ อาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ดำเนินการเสวนา กล่าวแนะนำวิทยากรและกล่าวเพิ่มเติมว่า การเสวนาวิชาการด้านการปฏิรูปสื่อเป็นการนำเสนอปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวกับสื่อสารมวลชนในประเทศไทย มุมมองต่างๆ และสาระสำคัญที่ได้รับจากการเสวนาน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้ฟังและผู้ที่เกี่ยวข้องใน แวดวงสื่อนำไปทบทวนและเป็นแนวทางในการปฏิรูป ทั้งนี้สามารถสรุปสาระจากการเสวนาของวิทยากรแต่ละท่าน ดังนี้

นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ ผู้อำนวยการบริหารสถาบันอิศรา นำเสนอแนวคิดของการปฏิรูปสื่อว่า แนวคิดของการปฏิรูปสื่อได้ริเริ่มมาจากปัญหาการเมืองสมัยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 มีการใช้สื่อเป็นเครื่องมือของนักการเมืองในขณะนั้น แต่ช่วงสมัยที่การปฏิรูปสื่อสามารถเห็นได้ชัดแจ้งคือสมัยเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปี 2535 หลังจากเหตุการณ์ในปีนั้น ได้เกิดแนวความคิดที่ว่ารัฐไม่ควรครอบครองสื่อทั้งหมด สื่อทางวิทยุและโทรทัศน์จะต้องเป็นของเอกชนที่ไม่ถูกครอบงำโดยรัฐ จึงทำให้เกิดช่อง ITV ขึ้นมาเพื่อไม่ให้ทีวีสาธารณะถูกผูกขาด โดยให้ผู้ถือหุ้นแต่ละรายถือหุ้นไม่เกิน 10 เปอร์เซ็นต์ ต่อมาได้พัฒนาเป็น

Thai PBS ซึ่งเกิดขึ้นโดยรัฐธรรมนูญปี 2550 เพราะต้องการให้สื่อปราศจากการครอบงำของทุนและรัฐให้มากที่สุด วิทยากรยังกล่าวอีกว่า คลื่นวิทยุเป็นทรัพยากรของชาติไม่สามารถให้รัฐเป็นเจ้าของ ต้องกระจายออกไปให้เอกชนด้วย อีกทั้งคลื่นเป็นคลื่นสาธารณะต้องให้ฝ่ายต่างๆ มาช่วยกันดูแล แนวคิดการกำกับดูแลกันเองจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ สิ่งเหล่านี้ไร้การกำกับดูแลอย่างสิ้นเชิงกฎหมายไม่สามารถควบคุมได้

วิทยากรได้เสนอแนวทางการปฏิรูปสื่อให้เป็นที่น่าพึงพอใจและเป็นที่พอยอมรับได้โดยเน้นไปที่ 3 ข้อหลัก ได้แก่

ข้อแรก การคุ้มครองการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชน สื่อต้องนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างรอบด้าน โดยไม่ปิดกั้นข้อมูลข่าวสาร

ข้อที่สอง การคุ้มครองผู้บริโภคจากการประกอบกิจการ ข้อมูลต้องไม่ไปละเมิดสิทธิต่างๆ อาทิ สิทธิสตรีและเด็ก สิทธิความเป็นมนุษย์ ฯลฯ โดยกล่าวถึงการละเมิดสิทธิต่างๆ ในปัจจุบันว่า กระบวนการที่ไปละเมิดสิทธิไม่ได้มีเฉพาะสื่ออย่างเดียวแต่ยังรวมถึงกระบวนการยุติธรรม นักการเมือง และตำรวจด้วยที่ไปละเมิดสิทธิ

ข้อที่สาม การให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเสรีภาพของผู้ประกอบวิชาชีพ วิทยากรฝากผู้ที่เข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสื่อในสภาปฏิรูปแห่งชาติว่าต้องไปยกเลิกประกาศฉบับที่ 103 ของ คสช. ให้ได้

นอกจากนี้ วิทยากรเห็นว่าที่ต้องจับตาดูต่อไปเรื่องการปฏิรูปสื่อ คือ การยึดโยงกับโครงสร้างความเป็นเจ้าของ เช่น ถ้าหากรัฐเป็นเจ้าของทีวีสาธารณะหลายช่อง ช่องนั้นๆ จะกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์นโยบายต่างๆ ของรัฐหรือไม่ รวมถึงการกำกับดูแล จะมีกลไกอะไรไปตรวจสอบได้หรือไม่

นายธาม เชื้อสถาปนศิริ นักวิชาการด้านสื่อ กล่าวถึงปัญหาของสื่อที่ทำให้จำเป็นต้องมีการปฏิรูปและระบบการกำกับดูแล โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่ตัวองค์กรและตัวบุคคลลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาวิชาชีพ แสดงให้เห็นว่า ถ้าบุคคลหรือองค์กรนั้นๆ รับการกำกับดูแลไม่ได้ ก็จะลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาวิชาชีพ ในขณะที่ต่างประเทศห้ามไม่ให้มีการลาออกจากสมาชิกสภาวิชาชีพ แสดงให้เห็นถึงความบกพร่องของระบบการกำกับดูแลของประเทศไทย อีกทั้งเสรีภาพสื่อถูกกำกับเป็นอย่างมากในปัจจุบัน ตัวกฎหมายมีปัญหาไม่สามารถควบคุมได้ และเทคโนโลยีได้เข้ามาเป็นคานงัดสื่อ รวมไปถึงแนวทางการแทรกแซงสื่อ 24 ประการ

ปัญหาสื่อในประเทศไทยที่เห็นได้ชัดคือ

- สิทธิเสรีภาพสื่อถูกจำกัด กระท่อนกระแท่น ยุคหนึ่งมีเสรีภาพเมื่อใช้ก็ใช้มากเกินไป พอถูกปิดก็ต้องการเสรีภาพอีกครั้งหนึ่ง
- ลดทอนศักดิ์ศรีวิชาชีพตนเอง ยอมรับให้ถูกการแทรกแซง
- มีผลประโยชน์ทับซ้อนอยู่เสมอ
- การกำกับดูแลสื่ออ่อนแอ ขาดประสิทธิภาพ
- สื่อขาดจริยธรรม ขาดสำนึกทางวิชาชีพ
- ภาคพลังประชาชนไม่เข้มแข็ง
- สวัสดิการวิชาชีพต่ำ
- การเฝ้าระวังสื่อ ขาดหน่วยงานที่ตรวจสอบสื่อ
- การวิพากษ์วิจารณ์ คนในสื่อไม่ตรวจสอบกันเอง
- การไหลบ่าคนนอกวิชาชีพ

วิทยากรได้กล่าวถึงการกำกับดูแลในอดีตที่ผ่านมาของประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ

ระดับแรก การกำกับเรื่องโครงสร้าง

10 ปีแรกของการปฏิรูปสื่อ เน้นปฏิรูปเรื่องความเป็นเจ้าของ ใบอนุญาต กำหนดรูปแบบกิจการสื่อ โดยเครื่องมือที่ใช้ คือ กฎหมายและเงื่อนไขในการทำสัญญาสัมปทานที่มีการรับสัมปทานเป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกินไป

ระดับที่สอง การกำกับเนื้อหา

ตามประกาศฉบับที่ 103 ของ คสช. ซึ่งเกี่ยวกับการกำกับเนื้อหา self-censorship ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิรงรอง รามสูต ได้สรุปเรื่องปัญหาการกำกับดูแลกันเองในวิชาชีพในประเทศไทย ที่มุ่งเน้นการเคลื่อนไหวในประเด็นเรื่องสิทธิเสรีภาพเป็นหลัก การเยียวยาให้กับผู้บริโภคสื่อเป็นรอง ขาดแรงจูงใจ และไม่เห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วมการเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ

ระดับที่สาม การกำกับดูแลทางวิชาชีพ

แบ่งออกเป็น 4 แบบ (1) รัฐกำกับ (ช่วงแรกที่มีสื่อของประเทศไทย รัฐควบคุมสื่อทั้งหมด โดยใช้คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หรือ กบว. เจ้าหน้าที่รัฐในการควบคุม) (2) กำกับดูแลร่วม (3) กำกับดูแลกันเอง (4) กำกับดูแลตนเอง

วิทยากรได้นำเสนอแนวทางปฏิรูปสื่อว่า ประเทศไทยควรใช้การกำกับดูแลร่วม ให้ใช้ทั้งกลไกรัฐและวิชาชีพ วิธีการดำเนินการคือ กำกับที่ใบอนุญาตและค่าปรับโดยให้ กสทช. เป็นผู้ทำหน้าที่นี้ เช่น ยึดใบอนุญาต ระงับสิทธิต่างๆ ข้อดีคือ มีการเข้มงวดกวดขันมากขึ้น และยังเสนอ 5 แนวทางในการปฏิรูปสื่อ ดังนี้

ปฏิรูปโครงสร้าง เรื่องใบอนุญาตไม่ให้มีการถือสัมปทานระยะยาว ต้องมีการพิจารณาใบอนุญาตถี่มากขึ้น

ปฏิรูปเรื่องการกำกับ โดยใช้วิธีการกำกับดูแลร่วม

ปฏิรูปเรื่องกฎหมาย โดยบังคับให้คนทำองค์กรสื่อต้องเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ และต้องยอมรับการลงโทษหากมีการทำผิดกฎ

ปฏิรูปเรื่องจริยธรรม ควรมีการกำกับเรื่อง hate speech

ปฏิรูปเรื่องระบบร้องเรียน

นายปรเมศว์ มินศิริ กรรมการผู้จัดการบริษัท บัณฑิต เซ็นเตอร์ จำกัด กล่าวถึง ผลจากเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดสื่อใหม่ และการเชื่อมโยงกับการปฏิรูปสื่อ ปัจจุบันคนทั่วไปเป็นสื่อได้เอง เพราะถ้ากลุ่มคนจำนวนมากสนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งกันมาก เรื่องนั้นก็จะเริ่มเป็นที่สนใจในวงกว้าง จนในที่สุดสื่อใหญ่ก็ต้องเอาเรื่องนั้นไปเขียนเป็นข่าว อีกทั้งพลังของการส่งต่อข้อมูลข่าวสารมีมาก ทำให้เกิดการสนทนาในวงที่กว้างมากกว่ายุคเดิมๆ ประชาชนมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้มากขึ้น คนเริ่มค้นหาข้อมูลกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะแตกต่างกับสมัยก่อนที่สื่อใหญ่สื่อหลักจะเป็นกระบอกเสียง นำเสนออะไรไปประชาชนก็จะเชื่อตามนั้น ตอนนี้สื่อโซเชียลมีเดียกำลังค่อยๆ มาแทนที่สื่อหลัก ปัจจุบันสื่อได้ถูกปฏิรูปโดยเทคโนโลยี จากเดิมที่สื่อจะต้องเป็นรัฐถึงจะเป็นเจ้าของสื่อได้ หรือถ้าหากเป็นเอกชน ก็ต้องมีทุนทรัพย์ถึงจะทำสื่อได้ ปัจจุบันนี้ไม่จำเป็นต้องมีทุนทรัพย์มากมายก็สามารถเป็นสื่อได้ผ่านทางเฟซบุ๊ค ทวิตเตอร์ โซเชียลมีเดียต่างๆ

ผู้ดำเนินการเสวนาถามว่า มุมมองของความจริงปรากฏในสื่อมวลชนมากน้อยขนาดไหน?

นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ กล่าวว่า ต้องแยกแยะก่อนว่า อะไรคือความจริง (truth) หรือข้อเท็จจริง (fact) ซึ่งสองคำนี้แยกได้ยากมาก แค่สามารถหาข้อเท็จจริงที่ปรากฏความจริงได้บางส่วนก็ดีมากแล้ว คุณภาพของคนก็เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นความจริง สื่อตามโซเชียลมีเดีย มีเสรีภาพมหาศาล

กิจกรรมฉลองครบรอบ ๘๐ ปี
แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสต
เสนอ
การเสวนาวิชาการชุด ๘ ทศวรรษ อภิวัฒน์สังคมไทย ครั้งที่ ๘
"ปฏิรูปสื่อ : ปฏิรูปความจริง"

กิจกรรมฉลองครบรอบ ๘๐ ปี
แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เสนอ
การเสวนาวิชาการชุด ๘ ทศวรรษ อภิวัฒน์สังคมไทย ครั้งที่ ๘
"ปฏิรูปสื่อ : ปฏิรูปความจริง"

ก่อให้เกิดการเอาเปรียบแบบไร้ระเบียบ ซึ่งยังไม่มีหน่วยงานใดไปกำกับดูแลสื่อเหล่านี้ ถ้าปฏิรูปสื่อในแง่สื่อกระแสหลัก เน้นเรื่องการไหลเวียนข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่อย่างมหาศาลซึ่งมีทั้งจริงและเท็จ จะทำอย่างไรให้ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้เชื่อถือได้ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนศักยภาพและคุณภาพของนักข่าว ปัญหาคือ จะทำอย่างไรเพื่อพัฒนาสื่อเหล่านี้ให้เป็นสื่อที่มีคุณภาพและเชื่อถือได้ การพัฒนาศักยภาพของสื่อที่ผ่านมาไม่ปรากฏให้เห็นเลย เงินเดือนและสวัสดิการน้อย สอดคล้องกับเรื่องผู้ประกอบการ นายประสงค์เสนอว่าผู้ประกอบการควรปฏิรูปวิธีคิดการทำสื่อ ไม่จำเป็นต้องทุ่มเงินกับใบอนุญาต แต่ควรนำเงินส่วนนั้นมาพัฒนาศักยภาพสื่อ เรื่องระบบการกำกับดูแล ทำอย่างไรให้เข้มงวดมากยิ่งขึ้น การควบคุมของรัฐ ควรควบคุมอยู่ห่างๆ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมากที่สุด

นายปรเมศว์ มินศิริ กล่าวว่า สื่อมีหน้าที่มาเติมเต็มให้กับประชาชนจากที่ไม่รู้ให้รู้บ้าง อาจจะมีจริงและเท็จ เพราะมีเรื่องของการเมืองหรือผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยว ซึ่งถือเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้ข้อมูลบิดเบือนไป และคิดว่าบทบาทที่สื่อใหญ่ควรจะเป็น คือเป็นสื่อที่สามารถอ้างอิงถึงได้มากที่สุด น่าเชื่อถือที่สุด

ถาม : เทคโนโลยีทำให้ความจริงบิดเบือนได้หรือไม่?

นายปรเมศวร์ มินศิริ กล่าวว่า เทคโนโลยีคือดาบ 2 คม ที่สามารถทำให้เราห่างไกลความจริงหรือใกล้ความจริงก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่ามองในแง่มุมไหน

นายธาม เชื้อสถาปนศิริ กล่าวว่า สื่อมวลชนคอยหาความจริงอยู่แล้วโดยหน้าที่ แต่ที่ได้มาคือข้อเท็จจริงไม่ใช่ความจริง จึงนำเสนอได้แค่ข้อเท็จจริง ปัญหาที่ผ่านมาคือ เราเพิกเฉยกับความจริง สื่อหลักนำเสนอแต่ความเป็นจริง ไม่ใช่ความจริง อีกทั้งความชอบเป็นปัจจัยหนึ่งในการเลือกที่จะเชื่อในสิ่งที่สื่อนั้นๆ นำเสนอ ปัญหาของนักข่าวรุ่นใหม่โดยเฉพาะสายการเมืองคือ นักข่าวนั้นเจอแต่วาทกรรมทางการเมืองจากนักการเมือง ทำให้ไม่ได้รายงานความจริง แต่เป็นการรายงานวาทกรรมทางการเมือง และปัญหานี้เป็นปัญหาที่บ่มเพาะมานาน

มุมมองความเป็นกลางของสื่อ

นายประสงค์ เลิศรัตนวิสุทธิ์ กล่าวว่า หลักของมันคือ ความชื่นชอบเป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่เมื่อขึ้นมาเป็นสื่อแล้ว สื่อนั้นๆ ต้องรายงานตามภาวะวิสัย ตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เพื่อประโยชน์สาธารณะ โดยไม่ละเมิดผู้อื่น นายประสงค์เสนอว่าถ้าทำตามหลักที่กล่าวมา ทุกคนสามารถพัฒนาไปยังจุดที่ต้องการได้

หมายเหตุ 1. ดำเนินรายการโดย ดร.อริสรา กำธรเจริญ
อาจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2. ถอดความและสรุปการเสวนาโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุปราณี ลิสวัสดิ์
อาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กิจกรรมฉลองครบรอบ ๘๐ ปี
แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เสนอ
การเสวนาวิชาการชุด ๘ ทศวรรษ อภิวัฒน์สังคมไทย ครั้งที่ ๘

กิจกรรมฉลองครบรอบ ๘๐ ปี
แห่งการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
เสนอ